

УДК 021.1:[004.65:34](477)

Ольга Пестрцова,

мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

БІБЛІОТЕЧНІ УСТАНОВИ ЯК ЦЕНТРИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОЇ БАЗИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті висвітлюється участь бібліотечних установ у правовому інформуванні та вдосконаленні правової бази українського суспільства. Розглядається питання діяльності інформаційно-аналітичних служб та підрозділів бібліотеки в напрямі ефективного забезпечення політико-правових інформаційних запитів органів державної влади, громадських організацій та суспільства в цілому.

Ключові слова: «Бібліотека “Конституційна Асамблея”», інформаційні центри, інформаційні ресурси, правове інформування, правові бази.

Перед українським суспільством сьогодні стоять актуальні завдання трансформації економічних, політичних, ідейних моделей, успадкованих з радянського минулого, до потреб сучасного світу. Водночас нагальною необхідністю є пошук відповідей на виклики, що їх ставлять глобалізаційні процеси, ускладнюючи, зокрема, розвиток як міжнаціональних, так і наднаціональних правових відносин. Таким чином, Україна стоїть перед вирішенням завдань, підхід до яких має бути комплексним, науково обґрунтованим, здійсненим з державницьких позицій.

У світовій практиці науковий супровід трансформаційних процесів, з огляду на складність та різноплановість завдань, забезпечується науковими та експертними установами, серед яких важливу роль відіграють бібліотеки. Так, зокрема, Бібліотека Конгресу США (The Library of Congress), в організаційній структурі якої передбачено Дослідницьку службу Конгресу, забезпечує законодавчий процес вичерпними, достовірними, об'єктивними, авторитетними і конфіденційними, за необхідності, дослідженнями; надає інформаційне забезпечення виконавчій владі і судовій системі, виконує функції агентства з авторських прав США. Прикладом участі бібліотек у політико-правовому інформуванні можна вважати й організацію інституційних бібліотек ЄС EUROLIB –

спеціалізованих бібліотек, створених для обслуговування органів об'єднаної Європи [8, с. 171–175].

В Україні також успішно працюють інформаційно-аналітичні служби. Зокрема, ефективну діяльність у сфері правового інформування здійснюють підрозділи Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ), Національна юридична бібліотека (НЮБ), Фонд Президентів України; Національна парламентська бібліотека України, бібліотека Національного університету «Юридична академія ім. Ярослава Мудрого» та ін. Відбувається формування тематичних електронних баз даних, що демонструє перехід на якісно новий рівень створення документальних масивів електронних бібліотек, успішно реалізується підготовка програм щодо розширення фондів правової інформації, зокрема в електронному вигляді через оцифрування історичних джерел української національної правової думки, різноманітних колекцій літератури з правових наук та періодики зазначеного напрямку та надання подальшого доступу до них.

Питання діяльності бібліотек, зокрема, інформаційно-аналітичних служб, створених як їх структурні підрозділи, знайшло відображення як у вітчизняній, так і зарубіжній історіографії. Головним чином фахівці відповідних підрозділів здійснюють теоретичні узагальнення, аналізуючи практичний досвід. Так, фахівцями НБУВ у контексті узагальнення особливостей роботи інформаційно-аналітичних служб відпрацьовано ряд питань. Серед них, зокрема, питання жанрової різноманітності інформаційно-аналітичних продуктів [9], використання інтернет-ресурсів під час інформаційного обслуговування користувачів та підготовки матеріалів [3, 6, 12], зокрема й інформації соціальних медіа [11]. Зроблено теоретичні узагальнення щодо ролі бібліотек у сучасних інформаційних процесах та спрогнозовано шляхи розвитку бібліотечних установ в інформаційному суспільстві [1, 7, 10]. Ряд досліджень присвячено розгляду питань політико-правового інформування як важливого напрямку діяльності бібліотек [2, 4, 5]. Водночас практика вдосконалення правової бази розвитку українського суспільства, насамперед зусиллями провідних бібліотечних установ, заслуговує на окрему увагу науковців.

Бібліотеки як універсальні інформаційні центри мають потужний потенціал (науковий, технічний, високий рівень довіри суспільства) для роботи, спрямованої на підвищення ефективного використання інтелектуального доробку різних поколінь українського народу, і водночас – для активізації продукування нового знання. Участь сучасних біблі-

отек у правових комунікаціях має комплексний характер і виявляється, по-перше, у вираженні значущих соціально-економічних, політичних, культурних та інших інтересів, цінностей та потреб суспільства. По-друге, бібліотечна діяльність у сфері правового інформування – основного виду здійснення комунікації бібліотекою – опосередковує й організовує процеси формування громадської думки про правотворення [4, с. 82].

Процеси реформування, що відбуваються в Україні, потребують, серед іншого, створення та використання правових баз, у яких здійснюється акумуляція інформації, її систематизація, обробка для ефективного використання та вироблення нових, потрібних суспільству та державі знань. Теза про продукування інформації на базі інформації підтверджується існуючою практикою, згідно з якою сучасні бібліотеки не лише накопичують документно-інформаційні ресурси, а й активно створюють власні інформаційно-інтелектуальні продукти з метою їх поширення.

Науково-інформаційний супровід реформаційних процесів можна розглянути на прикладі діяльності НБУВ, спрямованої на інформаційну підтримку Конституційної Асамблеї. Основні аспекти цієї діяльності визначені Угодою про співробітництво між Конституційною Асамблеєю та Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського НАН України [13], що передбачає забезпечення інформаційного супроводу діяльності Конституційної Асамблеї; сприяння утвердженню і розвитку національної конституційної традиції, якісному вдосконаленню чинної Конституції України.

Конституційна Асамблея і НБУВ співпрацюють за рядом напрямів, серед яких – розробка та здійснення спільного проекту «Бібліотека “Конституційна Асамблея”» – інформаційного ресурсу, створеного для накопичення, зберігання й ефективного використання різноманітних колекцій електронних документів, що відображають конституційне законодавство України та зарубіжних країн, конституційний процес в Україні та зарубіжних країнах; конституційне право України; діяльність Конституційної Асамблеї; діяльність органів державної влади, політичних партій, громадських організацій, наукового та експертного середовища та осіб, які пов’язані з реалізацією ідеї модернізації Конституції України.

З метою задоволення інформаційно-аналітичних запитів органів державної влади, громадських організацій, наукових працівників, експертів та громадян «Бібліотека “Конституційна Асамблея”» здійснює акумуляцію інформаційних матеріалів та створення необхідних умов для користування ними через доступ із сайту НБУВ. Акумульовані документи

проходять наукове опрацювання, результатом якого є створення науково-довідкового та довідково-пошукового апарату. У результаті формується система електронних інформаційних ресурсів, зокрема, повнотекстова, бібліографічна та фактографічна бази даних. На сайті в режимі постійного поповнення представлено матеріали, що висвітлюють як історію конституційного процесу у світі, так і національну конституційну традицію; історичні тексти та чинні конституції країн світу; актуальні проблеми реформування Основного закону.

Бібліографічна база представлена даними про газетні публікації (2009–2012), що висвітлюють проблематику обговорення необхідності конституційних змін та конституційний процес в Україні; наукові дослідження в цій царині представляються через бібліографії колекцій авторефератів вітчизняного та російського дисертаційного фонду, бібліографічні покажчики зарубіжних та українських досліджень за темою: Конституційне (державне) право зарубіжних країн.

Водночас через сайт «Бібліотека “Конституційна Асамблея”» здійснюється інформування про систему електронних інформаційних ресурсів органів державної влади України, напрацювань членів Конституційної Асамблеї, новини ЗМІ стосовно діяльності Асамблеї.

Регулярний обмін між НБУВ та КА документами та інформаційними матеріалами сприяє взаємному забезпеченню доступу до інформаційних баз даних. Ще одним напрямом співпраці є спільна видавнича діяльність, результатом якої стало започаткування бюлетеня інформаційно-аналітичних матеріалів «Конституційна Асамблея: політико-правові аспекти діяльності», який виходить двічі на місяць і орієнтований на задоволення інформаційних запитів членів КА, органів державної влади, громадських організацій, наукових працівників та експертів.

Авторами бюлетеня «Конституційна Асамблея: політико-правові аспекти діяльності» є як члени Конституційної Асамблеї, що робить бюлетень інформаційним майданчиком для громадського обговорення (текст видання доступний для широкого загалу через електронну бібліотеку, сформовану на сайті НБУВ), так і фахівцями аналітичних підрозділів СІАЗ та НЮБ. На сторінках видання представлені також позиції політиків, громадських організацій та експертів, чії відгуки, висновки та рекомендації презентуються в режимі постійного моніторингу.

Тематика проблем, висвітлюваних у бюлетені, досить різноманітна й охоплює аналіз основних питань конституційного реформування. Розглянуто, зокрема, доктрину конституційної перебудови, її завдання і напрями, проблеми вдосконалення основ конституційного ладу

в Україні, механізми обрання Президента в контексті діяльності Конституційної Асамблеї, перспективи впровадження інституту світової юстиції, напрями вдосконалення конституційного регулювання системно-структурної організації місцевого самоврядування в Україні, ключові проблеми правосуддя тощо.

Цінними є матеріали, що узагальнюють зарубіжний досвід – як процедури конституційного реформування, так і окремих питань право творення. Актуальні питання зарубіжного досвіду висвітлюються в оперативному режимі – науковість та повнота викладу досягаються за рахунок надання документів мовою оригіналу та, паралельно, оглядів українською.

Таким чином, діяльність НБУВ, спрямована на інформаційно-аналітичне забезпечення конституційного реформування, є одним із напрямів інформаційного супроводу вдосконалення правової бази розвитку українського суспільства. Інформаційно-аналітичні підрозділи бібліотеки систематизують експертні оцінки, здійснюють моніторинг громадської думки щодо конституційної реформи, забезпечують інформаційний майданчик для обговорення як фахівцями-конституціоналістами, так і представниками громадськості, проблем удосконалення Основного закону. Робота над моніторингом та аналізом правових інформаційних ресурсів була спрямована на забезпечення розширеного доступу всіх категорій користувачів до офіційної правової та політико-, економічно-, соціально-правової інформації. Ця діяльність забезпечує вдосконалення процесу ефективного використання фондів правової інформації, а також електронних інформаційних потоків, використовуваних в інтересах розвитку вітчизняної правової системи. З метою реалізації навігаторської функції в масивах правової інформації, представленої в різних фондах НБУВ, активно задіюється принцип синтезу інформаційних ресурсів, забезпечення розширеного доступу всіх категорій користувачів якісних та актуальних баз даних.

Прикладом ефективної діяльності бібліотек у контексті розвитку громадянського суспільства можна назвати проект зі створення пунктів доступу громадян до інформації органів державної влади в бібліотеках. Ідеться про спеціально облаштовані комп'ютерні місця з підключенням до Інтернету, де користувачі можуть самостійно або за допомогою бібліотекаря отримати доступ до інформації органів влади будь-якого рівня, з відповідними інструкціями-порадами щодо здійснення пошуку інформації, навігаційними ресурсами, бібліографічними списками тощо.

Проект започатковано Українською бібліотечною асоціацією у червні 2009 р. у рамках гранту Програми сприяння парламенту України II (ПС П II)

за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Станом на кінець 2012 р. пункти доступу громадян діють у понад 700 бібліотеках, створюючи мережу ПДГ, яка охоплює всі регіони України. Через мережу поширюється не лише інформація органів державної влади, а й видання інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек, що є одним з напрямів створення бібліотекою інформаційного середовища правового спрямування, представленого системною сукупністю інформаційно-аналітичних засобів вироблення інформаційних ресурсів та організаційно-методичного забезпечення, орієнтованою на задоволення потреб користувачів в інформаційних послугах і ресурсах правового характеру.

Отже, форми участі бібліотек у правових комунікаціях представлені насамперед діяльністю щодо зберігання та надання доступу до правової інформації (масиву чинного та історичного законодавства; професійних коментарів та роз'яснень до міжнародного законодавства та законодавства України; статистичної та іншої інформації правового характеру; юридичної літератури, систематизованої за галузями права; фахової наукової періодики та науково-практичної літератури тощо); вивченням інформаційних потреб фахівців правової сфери і суміжних напрямів діяльності; організацією доступу до вітчизняних і зарубіжних інформаційних правових ресурсів; інформаційно-правовим забезпеченням правотворчого процесу органів державної влади різних рівнів та публікацією правових актів в електронному вигляді; здійсненням інформаційно-аналітичної діяльності.

Список використаних джерел

1. *Горовий В.* Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В. Горовий – К., 2010. – 360 с.
2. *Гранчак Т.* Бібліотека і політична комунікація : монографія / Т. Гранчак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2012. – 481 с.
3. *Гранчак Т.* Возможности интернет-издания в контексте повышения эффективности использования информации / Т. Гранчак // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2007. – Вип. 18. – С. 49.
4. *Іванова Н.* Сучасні бібліотечні установи в процесі поширення правових знань / Н. Іванова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2010. – Вип. 26. – С. 81–87.
5. *Іванова Н.* Комплексні онлайн-юридичні інформаційні ресурси

Національної юридичної бібліотеки / Н. Іванова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2012. – Вип. – 33. – С. 233–239.

6. *Копанєва В. О.* Бібліотека як центр збереження інформаційних ресурсів Інтернету / В. О. Копанєва // НАН України ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2009. – 198 с.

7. *Онищенко О. С.* Інформаційні складові розвитку української державності і громадянського суспільства / О. С. Онищенко // Правова держава: Щорічник наук. пр. – 2006. – Вип. 17. – С. 509–512.

8. *Половинчак Ю.* Зарубіжний досвід представлення бібліотеками досягнень національної правової думки / Ю. Половинчак // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2012. – Вип. 33. – С. 171–178.

9. *Присяжна Л.* Наукова складова процесу підготовки інформаційно-аналітичного продукту // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2007. – Вип. 18. – С. 130–135.

10. *Чачко А. С.* Развивающаяся библиотека в информационном обществе : науч.-метод. пособие / А. С. Чачко. – М. : Либерия, 2004. – 88 с.

11. *Чуприна Л.* Оперативна інформація в соціальних мережах: особливості обігу та використання бібліотеками / Л. Чуприна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2012. – Вип. 33. – С. 507–523.

12. *Шемаєва Г. В.* Комунікаційні навігатори наукових електронних ресурсів: створення та використання / Г. В. Шемаєва // Вісн. Кн. палати : наук.-практ. журн. – К., 2007. – № 5. – С. 32–36;

13. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського НАН України і Конституційна Асамблея: новий етап співробітництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/asambleya/index.html>. – Назва з екрана.